

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

En inblick i åtta skolkuratorers arbete mot mobbing

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Lotta Pedersen, Martina Tunsäter och Minna Ericson

Handledare: Manuela Sjöström

Abstract

Titel En inblick i åtta skolkuratorers arbete mot mobbning.

Författare Minna Ericson, Lotta Pedersen och Martina Tunsäter.

Nyckelord Skolkurator, mobbning, byråkrati, handlingsplaner.

Syftet med undersökningen är att få en bild av hur ett antal skolkuratorer arbetar med eventuellt förekommande mobbningsproblematik vid sina respektive skolor. I samband med detta hoppas vi få en inblick i hur arbetet mot mobbning ser ut rent organisatoriskt, det vill säga på vilken nivå beslut tas och vilka skyldigheter som ligger på kuratorn.

Vår frågeställning är; Finns det någon handlingsplan mot mobbning i skolan, och i så fall, hur ser den ut? Vad är skolkuratorns roll i arbetsprocessen kring mobbning? Hur upplever skolkuratorerna att skolans organiserade arbete gällande mobbning fungerar i realiteten?

Vi har använt oss av kvalitativ metod där vi har intervjuat åtta skolkuratorer inom och utanför Göteborg. Undersökningen utgår från ett fenomenologiskt perspektiv. Intervjuerna har analyserats genom meningskoncentrering utifrån byråkratiteori och tidigare forskning inom området.

Resultatet av vår undersökning visar att samtliga skolor har en eller flera handlingsplaner mot mobbning i skolan och de ser ut på olika sett. Undersökningen visar att skolkuratorn har en indirekt roll i arbetsprocessen kring mobbning. Skolkuratorerna upplever att skolans organiserade arbete gällande mobbning fungerar väl i sin helhet. Det finns emellertid önskemål om sådant som skulle kunna förbättras.

Konklusionen är att skolkuratorerna framstår som en resurs i skolans organiserande arbete gällande mobbning. De är även en resurs genom att hålla individuella uppföljande samtal, vara samtalsledare och medlare.

Förord

Stort tack till alla skolkuratorer som gjort denna studie möjlig. Ni har generöst delat med er av tankar, åsikter och upplevelser, vilket vi författare varit oerhört tacksamma för!

Vi vill även tacka vår handledare, Manuela Sjöström, som kommit med idéer, kunskap, tankar och åsikter.

Lotta, Martina och Minna

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Problemformulering.....	3
1.2 Syfte.....	4
1.3 Frågeställning.....	4
1.4 Bakgrund.....	5
1.4.1 Beskrivning av skolan som organisation.....	5
1.4.2 Lagar och riktlinjer.....	6
1.4.3 Metoder för att förebygga mobbning.....	8
2. Tidigare forskning och teori.....	11
2.1 Tidigare forskning.....	11
2.2 Teori.....	16
3. Metod.....	18
3.1 Förförståelse.....	18
3.2 Val av datainsamling.....	18
3.3 Urval.....	20
3.4 Genomförande av resultat och analys.....	20
3.5 Validitet och reliabilitet.....	21
3.6 Generaliserbarhet.....	22
3.7 Etiska reflektioner.....	22
4. Resultat och analys.....	24
4.1 Bakgrund.....	24
4.2 Likabehandlingsplan.....	25
4.3 Andra metoder/handlingsplaner.....	29
4.4 Mobbning.....	33
4.5 Organisation.....	37
5. Slutsatser.....	42
5.1 Egna reflektioner.....	44
6. Referenser.....	45

Bilaga 1

Bilaga 2

1. Inledning

Det är aldrig tillåtet att kränka en annan människa. Allas lika värde och okränkbarhet är en grundläggande mänsklig rättighet enligt FN:s kärnkonventioner (www.fn.se). Detta gäller alla, barn och vuxna, i dagens samhälle. Ändå kan vi dagligen ta del av olika typer av kränkningar, främst genom media.

I skrivande stund har dessa rubriker hittats:

”Mobbad kräver kvarts miljon i skadestånd, Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen stämmer Göteborgs stad på nära 240 000 kronor i skadestånd för en elev som mobbats i skolan”
(GT, 2009-02-09).

”Mobbingen har halverats på Grevegårdsskolan. Efter två år med Olweusmetoden har Grevegårdsskolan nu fått ner en ganska genomsnittlig mobbningsnivå till mindre än hälften.”
(Vårt Göteborg, 2009-02-24)

”Metro har i flera dagar rapporterat om det ökande våldet och mobbingen i skolorna. I Skåne har föräldrarna fått nog, och tänker patrullera i skolan tills våldet upphör”
(Metro, 2009-03-06).

Dessa artiklar är ett axplock som har kommit upp i samband med sökning av ämnets aktualitet samt i sökningen av de skolor som studien undersöker. Att ämnet är synnerligen aktuellt just nu, kan kopplas till att skolverket har presenterat en rapport om barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier 2009-02-27 vars titel är: Diskriminerad, trakasserad, kränkt?

Det bör nämnas att ämnet har, genom tiderna, varit mer eller mindre aktuellt i den allmänna debatten. Detta har väckt vårt intresse för det sociala arbetet i skolan och för de personer som är inblandade i arbetsprocesser mot mobbing i skolan.

Begreppsdefinition

Mobbing kan ses som en avancerad typ av kränkning som ofta har skolan som sin arena. Det är ett problem för de allra flesta skolor idag. Enligt Skollagen 1 kap. 2§ 3st. ska det finnas ett aktivt arbete mot fenomen som mobbing i skolan (www.skolverket.se).

Begreppet *mobbing* kan ses som ett paraplybegrepp för; upprepad direkt och indirekt diskriminering, trakasserier och andra upprepade kränkande behandling. För att bättre förstå betydelsen/räckvidden av mobbing så definieras dessa underbegrepp. *Direkt diskriminering*, är en orättvis behandling mot en person på grund av dennes kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. *Indirekt diskriminering* är tillämpandet av en bestämmelse som verkar neutral, men som får en diskriminerande effekt i praktiken. *Trakasserier* är ett uppträdande som kränker en persons värdighet på grund av dennes kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. *Annan kränkande behandling* är ett uppträdande som, utan att vara trakasserier, kränker en persons värdighet, exempelvis våld, hot och utfrysning. Dessa definitioner av underbegreppen till mobbing är hämtade från Barn- och elevombudets information om lagar och regler (www.skolverket.se).

1.1 Problemformulering

Problemområdet som vi har valt handlar om hur skolkuratorers arbete mot mobbning ser ut. Det vi författare vet om mobbning i skolan är; att det finns. Vi har även en känsla av att det alltid verkar ha funnits någon form av mobbning. Genom media får vi information om att den mobbade kan få ett skadestånd, att det går att ”halvera mobbningen” på en skola och att mobbning kan innehålla våld. I det material som vi har gått igenom framstår kuratorns roll i arbetet mot mobbning som oklar. Mestadels talas det om lärarna och hur dessa konfronteras med mobbningsproblematiken.

Eftersom skolkuratoren borde hantera sociala och socialpsykologiska frågor bland skolans elever, så tycker vi att denne/denna bör finnas till hands som en resurs i arbetet mot mobbning. Utifrån den kunskap vi har skaffat oss enligt ovan har vår avsikt varit att undersöka hur kuratorerna vid de skolor vi valt att undersöka arbetar med mobbningsproblematiken vid sina respektive skolor. I förlängningen av detta har vi också fått en viss insikt i hur mobbning hanteras rent generellt vid de undersökta skolorna.

1.2 Syfte

Vår uppsats syftar till att få en bild av hur ett antal skolkuratorer arbetar med eventuellt förekommande mobbningsproblematik vid sina respektive skolor. I samband med detta hoppas vi få en inblick i hur arbetet mot mobbning ser ut rent organisatoriskt och vilka skyldigheter som ligger på kuratorn.

1.3 Frågeställning

- Finns det någon handlingsplan mot mobbning i skolan, och i så fall, hur ser den ut?
- Vad är skolkuratorns roll i arbetsprocessen kring mobbning?
- Hur upplever skolkuratorerna att skolans organiserade arbete gällande mobbning fungerar i realiteten?

1.4 Bakgrund

Kuratorn är inte lagstadgad för att finnas på alla skolor, även om behovet verkar vara stort med tanke på det fokus som ligger på skolans ansvar vad det gäller grundläggande sociala värderingar och likabehandling. Skolkuratorn är skolans egen socialarbetare som företräder eleverna i första hand. Kuratorns yrkesroll är varierande och innebär att vara en sorterare, någon som sorterar och slussar vidare, hänvisar, till olika verksamheter såsom Barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänsten, brottsofferjouren o.s.v. Skolkuratorns huvudsakliga uppdrag består dock att arbeta med individuella kurativa samtal, men det ska också finnas utrymme för att arbeta med samtal på grupp- och organisationsnivå. . Det vill säga att till exempel jobba med attityd- och värderingsövningar i olika grupper, vilket kan vara både uppföljande eller förebyggande. På organisationsnivå arbetar skolkuratorn förebyggande genom sin medverkan i olika samverkansgrupper såsom elevhälsoteam, olika typer av formella grupper inom skolan där kuratorns uppgift är att bidra med ett socialt helhetsperspektiv (D-Wester, 2005).

1.4.1. Beskrivning av skolan som organisation

I dagens samhälle är skolan den mest omfattande obligatoriska offentliga verksamhet. Skolan har en stor grundläggande betydelse för såväl individens som samhällets utveckling och framtida villkor. Anställda som arbetar i eller på något annat vis engagerar sig i skolverksamheten är skyldiga att se till att främja och hävda skolans mål.

För ungefär 20 år sedan var skolan en statlig verksamhet, men i och med decentraliseringen ligger nu skolan under kommunernas ansvar. Det betyder inte att staten är helt utan makt. Staten är nämligen den som fastställer de övergripande målen och riktlinjerna för skolverket, vilket görs genom riksdagen och regeringen. De grundläggande målen anges sedan i skollagen och de övriga riktlinjerna och målen framkommer i läroplanen och kommunala skolplaner. Därefter ger staten bidrag till skolverksamheten (Wennås, 1994).

Kommunerna har sedan ett ansvar att se till att målen och riktlinjerna uppfylls.

Både staten och kommunen ska se till att skolverksamheten utvärderas så att stat och kommun ständigt håller sig ajour om vad som behöver åtgärdas. Skolverket är den som har huvudansvaret för utvärdering.

Det kan ses som att lärarna och skolledarna har dubbelt huvudmannaskap då de är anställda av kommunen men måste följa riksdagen och regeringens regler (Ibid.).

Kommunen är huvudman för grundskolan, rektorn är arbetsledare och den som är ansvarig för anställda och elever på skolan. Skollagen uttrycker att det ska finnas rektorer som har ansvar för utbildningar i skolan. Rektorn på en skola ska ha någon form av pedagogisk utbildning och lärare ska ha genomgått pedagogisk utbildning, det vill säga en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren ska utöva. Elevhälsovård innebär att det ska finnas skolsköterska och skolläkare tillgänglig på varje skola (SFS, 2005).

1.4.2. Lagar och riktlinjer

Det finns ett antal lagar och förordningar som reglerar arbetet i svenska skolor. Bland dessa kan nämnas Skollagen, Barn- och elevskyddslagen och till denna hörande Barn- och Elevombudet samt grundskoleförordningarna.

För att vara väl förberedda när vår datainsamling görs så har vi börjat med att fördjupa oss i hur bakgrunden till vårt problemområde ser ut. Vi har tittat på Skollagen som fört oss vidare till diskrimineringslagen via barn- och elevskyddslagen.

Skollagen

Det nationella styrdokument som gäller för skolan är Skollagen (1985:1100) som är beslutad av riksdagen. Skollagen yttrar de övergripande mål och riktlinjer för hur skolverksamheten ska utarbetas. Lagen klarlägger också kommunernas ansvar och de grundläggande bestämmelser som är gällande för elever och föräldrar (Rimsten, 2008).

I skollagens 14 kap. 1 § fastställs också att skolhälsovård måste finnas för eleverna i skolan. Ändamålet är enligt 14 kap 2 § att följa elevernas utveckling, samt bevara och förbättra deras själsliga och kroppsliga hälsa. För att kunna utföra skolhälsovård måste det finnas skolläkare och skolsköterska på skolan, i lagtexten benämns dock inte skolkurator eller skolpsykolog (SFS, 2005)(D-Wester, 2005).

I Olle Rimstens bok om skoljuridik inleds kapitlet *Kränkningar, våld och hot* med;
”*Kränkningar i skolan har varit ett problem under lång tid, särskilt under de senaste 15-20*

åren”(sid 179) Detta påstående förklarar han utifrån förändringar som gjorts i skollagens portalparagraf, det vill säga lagens första kapitel. År 1990 infördes första delen av 1 kap. 2 § 3 st. i Skollagen (1985:1100): ”*Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö*”, vilket även tas upp i annan skoljuridisk litteratur (Herlin/Munthe, 2008). Senare har det även tillkommit en skyldighet i andra delen av 1 kap. 2 § 3 st., för skolans personal, att aktivt motverka alla former av kränkande behandling som exempelvis mobbning: ”*Särskilt skall den som verkar inom skolan 1.främja jämställdhet mellan könen samt 2.aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden*” (Herlin/Munthe, 2008)(SFS, 2005).

Barn- och elevskyddslagen

För att ytterligare komma åt problemet med kränkande behandling, mobbning, så tillkom Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn- och elever, också kallad Barn- och elevskyddslagen (BeL). Denna lag skärper och tydliggör skolans ansvar för att främja elevers lika rättigheter i skolan. Det huvudsakliga budskapet med Barn- och elevskyddslagen är de paragrafer som handlar om aktiva åtgärder. Som aktiva åtgärder ska ”*Huvudmannen för verksamheten se till att det bedrivs ett målinriktat arbete för att främja de ändamål som anges i 1 § första stycket*”(sid 189 Rimsten, 2008). Med målinriktat arbete menas att huvudmannen ska se till att skolan har en likabehandlingsplan där planerade åtgärder redovisas och planen ska årligen följas upp och ses över. Huvudmannen är ansvarig att förebygga och förhindra, samt utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och annan kränkande behandling, som mobbning. Vidare klargör lagen förbud mot direkt och indirekt diskriminering, trakasserier, annan kränkande behandling, mobbning, samt repressalier, det vill säga att ett mobbningsärende kan leda till rättegång och skadestånd för skolans huvudman (Rimsten, 2008).

Från och med den 1 januari 2009 ersätts den tidigare barn- och elevskyddslagen (2006:67) av en ny diskrimineringslag (2008:567), som samlar innehållet från flera olika tidigare lagar om diskriminering till en enda lag. De regler som avser annan kränkande behandling förs in i ett nytt kapitel i skollagen (1985:1100) (14 a kap.). Sammanfattningsvis så har Barn- och

elevskyddslagen kommit att bli uppdelad i två delar, där förbud mot olika typer av diskriminering och trakasserier återfinns i Diskrimineringslagen (2008:567) och förbud mot andra kränkningar beskrivs i Skollagens 14 a kap. (Herlin/Munthe, 2008).

Barn- och elevombudet

Barn- och elevombudet (BEO) för likabehandling kom till i samband med Barn- och elevskyddslagen för att övervaka lagen. Det vill säga informera, vägleda, uppföljning samt att företräda, utreda och tillvarata elevers rättigheter i förhållande till huvudmannen (Rimsten, 2008). BEO har funnits som en funktion i Skolverket, men är numera en del av Skolinspektionen och har som uppgift att övervaka 14 a kap. i Skollagen (1985:1100). BEO samarbetar också med olika elevorganisationer och organisationer som till exempel; BRIS (Barnens rätt i samhället) och Friends (www.skolinspektionen.se).

1.4.3. Metoder för att förebygga mobbning

Likabehandlingsplanen

Till följd av barn- och elevskyddslagen (2006:67) ska det idag finnas en likabehandlingsplan på varje skola som presenterar skolans hållning till mobbning, våld, rasism och andra motsättningar. Likabehandlingsplanens syfte är att främja elevers rättigheter samt att förebygga och förhindra kränkande behandling. Den ska, enligt Barn- och elevskyddslagen (2006:67), finnas på varje skola, revideras varje år och vara anpassad till skolans behov.

Det finns allmänna råd om likabehandlingsplanen i Skolverkets författningssamling som grundar sig på Skollagen, Barn- och elevskyddslagen, samt på förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med likabehandlingsplanen (SKOLFS 2007:7).

Likabehandlingsplanen ska innehålla rutiner för akuta åtgärder, uppföljning och skolans förebyggande arbete ska beskrivas enligt information från BEO via Skolverket. Det är även lämpligt att planen innehåller en ansvarsfördelning både för det förebyggande arbetet och vid akuta situationer. Planen ska upprättas, följas upp och utvärderas tillsammans med eleverna varje år. Att eleverna görs delaktiga är en förutsättning för att planen ska fungera i praktiken.

Det är också viktigt att engagera föräldrarna i arbetet, så att det som gäller i skolan också är förankrat i hemmet (Skolverket genom BEO, 2008).

Arbetet med likabehandlingsplanen kräver en ”helhetssyn” till skillnad från mer individuella perspektiv som en del gamla handlingsprogram mot kränkande behandling stod för. De krav som lagen ställer i samband med likabehandlingsplanen är sammanfattningsvis att det ska finnas en på varje enskild verksamhet, planerade åtgärder ska redovisas och planen ska följas upp och ses över varje år, och det är viktigt att eleverna deltar (Ibid.).

Friends

Friends jobbar för att utbilda barn och vuxna i förebyggande arbete mot mobbning. Det genomförs genom att ge kunskap och verktyg samt påverka attityder och självkänsla.

Friends är en ideell verksamhet helt utan statliga bidrag som kämpar för att alla ska känna sig trygga och inte utsättas för mobbning eller annan kränkande behandling.

Målet som Friends har är att starta ett långsiktigt och seriöst arbete mot mobbning i skolor och idrottsföreningar för att på så sätt kunna förebygga och minska mobbning och andra kränkningar.

Arbetsättet som Friends använder sig utav är ett utbildningsprogram som riktar sig till skolor och idrottsföreningar. Man arbetar utifrån ett helhetstänkande där syftet är ett långsiktigt och förebyggande arbete mot mobbning och annan kränkande behandling. Man engagerar såväl lärare/ledare som föräldrar och barn, men man poängterar att det är de vuxna som har det yttersta ansvaret (www.friends.se).

Farstamodellen

Farstamodellen används som behandling mot akut mobbning. Farstamodellen skapades av författaren och läraren Karl Ljungström på 1980-talet och han själv säger att den bygger på docent Anatol Pikas och Erling Polands modeller, tankar och idéer

Då ett mobbningsfall kommer till kännedom ställer skolpersonalen sig följande frågor: Är detta mobbning? Vilka är det som mobbar? Var kommer informationen ifrån? Det läggs stor vikt i att det är eleven själv som berättar och att man som vuxen inte lägger orden i munnen.

Som ett förebyggande arbete bör skolan ha ett behandlingsteam som har kunskap om mobbning och hur skolan ska hantera problemet det när det kommer till kännedom. Det är även viktigt att föräldrarna har kunskap om det. Behandlingsteamet ser till att även eleverna får kunskap och information om mobbning, vilket sker klassvis genom attityd- och värderingsövningar. Farstamodellen ska anpassas till teamet eller skolans förutsättningar.

När ett mobbningsärende blivit känt arbetar behandlingsteamet först med att ta kontakt med mobbningsoffret och har samtal. Detta görs innan vårdnadshavarna kontaktas. Efter det tar man kontakt med mobbaren/mobbarna, men innan det har behandlingsteamet först skapat sig en klar bild om vem som har gjort vad och mot vem. Sedan har någon i behandlingsteamet samtal med mobbarna en och en. Cirka två veckor efter ingripandet hålls ett uppföljande samtal (Ljungström, 1997).

2. Tidigare forskning och teori

2.1 Tidigare forskning

Det har varit svårt att hitta tidigare forskning som direkt kan användas i de frågeställningar som vi har valt för vår uppsats. Vi har uppfattat detta som att förhållandevis lite forskning är gjord på det område vi haft för avsikt att undersöka. Åsa Backlund (2007) konstaterar i sin rapport i socialt arbete *Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik* att det nästan inte finns några svenska studier när det gäller skolkuratorer (sid 25). Det både motiverar att vi nämner hennes avhandling som exempel på tidigare forskning och ytterligare stärker oss i vår uppfattning om att vi valt ett intressant problemområde för vår C-uppsats. Vi anser att nedanstående avhandlingar, rapporter och uppsatser är relevanta för oss i vårt arbete med denna C-uppsats.

Dan Olweus forskning om mobbning

Dan Olweus är professor i psykologi och har i över 20 år forskat om mobbning.

Olweus definition av mobbning lyder såhär: ”*En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer*” (sid 4 Olweus, 1998).

Negativa handlingar innebär när en person tillfogar eller försöker tillfoga en annan person skada eller obehag. Handlingarna kan var både verbala, t.ex. hot, hån eller elaka saker, och fysiska, t.ex. knuffar, sparkar, nyp och liknande. Negativa handlingar som upprepas gång på gång under en viss tid klassas som mobbning. Mobbning kan utföras av en enskild individ eller av en större eller mindre grupp (Ibid.).

Olweus har skapat ett skolbaserat åtgärdsprogram där målet är att minska och förhindra förekomsten av mobbning i och utanför skolan. Åtgärdsprogrammet är uppbyggt på så sätt att det ska kunna förhindra såväl direkt som indirekt mobbning.

Olweus skiljer på direkt och indirekt mobbning, men det finns ändå ett samband mellan de båda t.ex. en person som är utsatt för direkt mobbning är nästan alltid även utfryst och isolerad av kamraterna.

Direkt mobbning: då kränkande behandling ter sig med slag, sparkar, skällsord, kränkande och hånfulla kommentarer eller hotelser.

Indirekt mobbning: att bli utfrusen och inte få vara med i kamratkretsen, att bli baktalad eller hindras från att få vänner (Olweus, 1998).

Åtgärdsprogrammet bygger på fyra delmål som alla är baserade på olika nivåer. Det första delmålet går ut på att öka medvetenhet och kunskap om mobbningsproblemen och även eliminera myter om mobbning och dess orsaker, vilket är allmänna förutsättningar i programmet. Andra delmålet är att få vuxna d.v.s. lärare och föräldrar, att engagera sig, vilket är en åtgärd som ligger på skolnivå. Det innebär att de vuxna ska kontrollera vad som försiggår bland eleverna och fungera som ett så kallat vuxentillsyn. Tredje delmålet ligger på klassnivå och innebär att utveckla klara och tydliga regler mot mobbning där man talar om att mobbning inte är acceptabelt. Det fjärde och sista delmålet är på individnivå och innebär att ge stöd och ett bra skydd till mobboffret (Olweus, 1999).

Åtgärdsprogrammet har visat sig fungera väldigt effektivt när det gäller att reducera och förebygga mobbningsproblem. Det är de vuxnas engagemang som avgör hur väl åtgärdsprogrammet kommer att fungera (Olweus, 1998).

Olweus (1998) anser att det är viktigt att både lärare och föräldrar känner till åtgärdsprogrammet och att de har vetskap om att programmet inte innebär stora uppoffringar i form av tid och resurser utan handlar mer om attityder, beteenden och rutiner. Genom små förändringar kan mycket åstadkommas. Det skall dock ha i bakhuvudet att mobbning inte är något som löser sig en gång för alla, men det är viktigt att ha en beredskap då det inträffar och även för att kunna motarbeta det.

Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik (Backlund 2007)

Åsa Backlund skriver i sin rapport att ”skolkuratoren är det sociala arbetets främsta representant i den svenska skolan och därmed en aktör som fokuseras i avhandlingen” (sid 19) vilket också framgår i hennes fortsatta kontext. Dock tar Backlund inte specifikt upp kuratorers roll i arbetet mot mobbning. Enligt Backlund är det inte heller bara skolkuratoren som arbetar med skolsociala uppgifter, utan ett flertal yrkesgrupper i skolan utför dessa. Detta medför att det kan uppstå konflikter kring de olika yrkesrollernas ansvarsområden påstår Backlund. Backlund reflekterar också kring de riktlinjer som skissades på åttiotalet om svårigheten att vara ensam socionom ”på pedagogernas arena” (Sid 30) och att det är lärarna

som har initiativet. Skolkuratoren agerar på uppdrag av dessa. Att så är fallet har framgått i vår vidare undersökning av skolkurators roll i skolans arbetsprocess mot mobbning.

Enligt Backlund finns det en etablerad föreställning om att skolkuratorer ska arbeta med äldre elever och skolpsykologer med yngre (sid 287). Eftersom vår studie har avsett skolans årskurser 7 till 9 har hennes studie i det avseendet relevans till vår studie. Yrkesgrupperna skolkurator och skolpsykolog anses ofta vara utbytbara resurser. I vår undersökning har vi tagit fasta på Backlunds slutsats i detta avseende när vi har undersökt den organisatoriska uppbyggnad som finns kring kurators roll i arbetet mot mobbning på de olika skolorna.

Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattning om diskriminering och trakasserier (Dnr 2006-2495)

Skolverkets studie från februari 2009 har ”undersökt barns, elevers och studerandes uppfattningar om och upplevelser av situationer där diskriminering och trakasserier förekommer. Den ska ge svar på frågorna - när och var i verksamheternas miljö trakasserier sker, hur de tar sig uttryck, vem som trakasserar och vilka konsekvenserna blir.

Studien har inte explicit uppmärksammat skolkurators roll när det gäller diskriminering, trakasserier och kränkningar, det som definieras som mobbning, men den ger en bra bild av problemet. Den konstaterar att det framför allt är utanför lektionstid som trakasserier och kränkningar förekommer, vilket innebär att det borde åligga också annan skolpersonal än just lärarna att vara uppmärksam på problemet med mobbning. Det krävs ett engagemang från flera yrkeskategorier. Eftersom studiens uppdrag har varit att barns, elevers och studerandes uppfattning om diskriminering och kränkning är det just dessa grupper som kommit till tals. Det är också deras förslag till åtgärder som uppmärksammas och där föreslås bland annat mer utbildning av *alla* inom verksamheterna, således också skolans personal. Här konstateras också att personalen och ledningen har en central betydelse för skapande av trygghet, gemenskap och förtroende. Den bilden som studien ger har vi kunnat använda som bakgrund och ram när vi har arbetat med vår uppsats, och då särskilt när vi tagit fram frågorna till våra egna intervjuer.

Också Skolverkets bedömning, som redovisas i studien, har gett oss ett bra bakgrundsmaterial när det gäller vilka ytterligare insatser man vill sätta in för att barn- och elevskyddslagens intentioner ska uppfyllas. Där sägs bland annat att personalen måste ges förutsättningar i form

av utrymme för reflektion och diskussion om värdegrundsfrågor. Här begränsar visserligen skolverket vikten av att ha ett normkritiskt perspektiv till att gälla lärare och skolledare, men man kan anta att detta är minst lika viktigt för skolkuratoren att ha, för att aktivt kunna arbeta mot diskriminering och kränkande behandling. Denna insikt har kunnat vara en av utgångspunkterna inför våra intervjuer med de berörda skolkuratorerna.

Skolans texter mot mobbning – reella styrdokument eller hyllvärmare? (Forsman, 2003)

Arne Forsman konstaterar i sin avhandling *Skolans texter mot mobbning – reella styrdokument eller hyllvärmare?* att forskningen inom mobbning inte sträcker sig längre tillbaka än till tidigt sjuttital med Heineman och Olweus. Begreppet mobbning som sådant är relativt nytt, enligt Forsman, och ”inom detta inrymmes allt flera negativa beteenden vilka tidigare inte självklart föll under definitionen” (Forsman s. 280). Forsman konstaterar vidare i sin studie att skolan brister i att upprätta texter för att förebygga mobbning i skolan eller inte har den innehållsliga kvalitet och kvantitet som man har rätt att kräva av åtgärdsprogram. För vår undersökning har det varit viktigt att via Forsmans studie få belagt att forskning kring mobbning är relativt nytt. Det förklarar att vi inte har funnit så mycket forskning kring detta i allmänhet och kring kurators roll i arbetet mot mobbning i synnerhet. Också Forsmans konstaterande att skolans texter för förebyggande av mobbning brister i kvalitet har varit ett viktigt faktum för oss att förhålla oss till i våra intervjuer.

Psykologen som utvecklare av skolorganisationen (Servais, 1999)

Sven-Göran Servais studerade tio år av organisationsförändringar i skolan i en förortskommun till Stockholm. Det ledde till avhandlingen ”Psykologen som utvecklare av skolorganisationen” som också är relevant för vårt arbete, eftersom vår tes är att skolans organisation är viktig för arbetet med att förebygga mobbning. Målet med de organisationsförändringar Sven-Göran Servais studerade var en decentraliserad, målstyrd grundskola- ”en skola för alla”.

Servais är psykolog och konstaterade att skolpsykologen fick en viktig roll eftersom det förebyggande elevvårdsarbete skulle betonas. Det skulle i detta sammanhang kunna antas att ett förebyggande elevvårdsarbete också är en uppgift för skolkuratoren, då man kan anse att

elevvårdsarbete inte bara kan avgränsas till det rent psykologiska fältet som är skolpsykologens utan också handlar om de sociala faktorer som omgärdar eleverna både i skolmiljön och i den miljö eleven finns i utanför skolan.

Servais visar i sin studie hur konflikterna kom i dagen vid omorganisationen. En av konflikterna handlade om synen på förebyggande och akut elevvård som handlade om att vända den traditionella lärarsynen som innebar liten förståelse för förebyggande elevvård. Akut elevvård var mer centralt för lärarna och de ansåg dessutom inte att den var deras uppgift. Det kan anta att kurators roll är viktig i den förebyggande elevvården och de slutsatser Servais kommer fram till när det gäller den traditionella lärarsynen på elevvård bekräftar detta antagande.

Samverkan kring mobbning på högstadiet – intervjuer med rektor, skolkurator och lärare (Hoffstedt, 2006)

Uppsatsen har som syfte att studera hur arbetet mot mobbning planeras och bedrivs utifrån rektors, skolkurators och lärares yrken. Hon vill med det kunna studera hur dessa uppfattar problemet. Ett annat syfte med hennes undersökning är att studera vilka eleverna upplever bär ansvaret för att mobbning förekommer på skolorna. Hon har avgränsat sig till årskurserna sju till nio. Sofie Hoffstedt hänvisar i sin uppsats till den svenske professorn Dan Olweus forskning som främst handlar om mobbning som begrepp rent allmänt och mindre om hur arbetsprocessen ser ut kring mobbning i skolan, i relation till skolkurators roll.

Sofie Hoffstedt konstaterar (sid 30) att skolorna har resonerat mycket olika kring inblandade yrkesrollers uppgifter, och då särskilt skolkuratorernas roll. Hon konstaterar att skolornas personal på olika sätt arbetar i team med att förebygga och avvärja mobbning. I dessa team finns skolkuratoren med. Ett viktigt problem som tas upp är att kuratorn ofta delar sin tid mellan olika skolor, vilket kan inverka negativt i sammanhanget.

2.2 Teori

Byråkrati

Byråkrati är en organisationsform som kännetecknas av en hierarkisk uppbyggnad där yrkesrollen har en stor betydelse (Andersson, 1994).

Nationalencyklopedin definierar begreppet byråkrati så här:

” Uttryck med flera betydelser, framför allt speciell organisationsform respektive socialt styrsystem. Andra betydelser är såväl positivt som negativt laddade, t.ex. tjänstemannavälde och professionell administration. Byråkrati är ett centralt ämne både i den allmänna debatten och inom samhällsvetenskapen, och ordet används både som politiskt slagord och som vetenskaplig term ” (NE, 1990).

Byråkratin var den dominerande organisationsformen då den kom och är än idag en styrande organisationsform. Många organisationsforskare anser att byråkratisering är ett av de mest centrala dragen i det moderna samhället. Begreppet byråkrati används ibland som ett skällsord där man syftar på ord som ”tröghet” och ”pedantisk formalism”. Max Weber (1864-1920) var en av de som bidrog mest i byråkratin och dess utveckling och han brukar anges som byråkratins grundare (Flaa m.fl, 1998).

Byråkrati bygger på ett system som utlovar att omvandla anställda med måttliga kunskaper till rationella beslutsfattare som är opartiska och effektiva gentemot klienter och uppdragsgivare. Weber ansåg att det fanns flera egenskaper som kännetecknade en byråkratisk organisation. Att leva upp till alla egenskaper ansåg han vara näst intill omöjligt och de tillsammans ska ses mer som en idealtyp av byråkrati. Några av dess egenskaper är strikt arbetsfördelning, standardiserade rutiner, dokumentation av allt arbete så som ärenden, protokoll och journaler, reglerna är målrelaterade och reglerna gäller för alla (Weber, 1964).

För att en byråkratisk organisation ska fungera på ett bra sätt krävs en del förutsättningar. Det är viktigt att organisationen arbetar under stabila förhållanden där det finns tydliga regler och riktlinjer, arbetsuppgifterna ska vara noga uppdelade, uppgifterna måste även vara kända och man ska prioritera tempo framför nytänkande då det uppstår ett problem. Mycket handlar om att ha så hög effektivitet som möjligt och tydliga riktlinjer om hur allt ska gå till (Flaa m.fl, 1998).

I stora organisationer som bygger på rutinmässiga teknologier och där omvärld är någorlunda stabil kan många fördelar ses med byråkrati. Däremot anses inte små organisationer vara i behov av en byråkratisk organisationsform då dess storlek gör att det finns en direkt överblick och därefter snabbt kan fatta beslut på ett naturligt sätt. Forskare har kunnat se att en organisation med många olika professioner inte uppnår bra resultat då det styrs byråkratiskt. Detta eftersom de professionella har en lång utbildning där de har tränats att prestera bra och därför anser de att många riktlinjer och formella regler är onödiga (Hatch, 2002).

Den byråkratiska organisationsformen har fått kritik för att den fungerar mycket väl på pappret men inte lika bra i praktiken. Byråkratin har fått rykte om att skapa nackdelar så som rigiditet, tröghet, opersonlighet, fragmentarisk problembehandling, målförskjutning, onödigt hög säkerhetsabsorbering och liknade saker. Det är allmänt känt att den byråkratiska organisationsformen håller hårt på regler och formalitet samt att all kommunikation ska gå via tjänstevägen. Vissa forskare menar att det är just dessa saker som hindrar en organisation från att kunna lösa problem genom informella och flexibla lösningar, vilket inte tas hänsyn till inom byråkratin. Den byråkratiska organisationsformen uppfyller inte de krav som beteendevetenskapen anser är nödvändiga för kreativitet och nyskapelse (Flaa m.fl, 1998).

Skolan kan ses utifrån ett byråkratiskt perspektiv då det finns en tydlig gräns mellan de politiska organens ansvar för övergripande principiella frågor och professionens ansvar för genomförande. Denna byråkratiska modell går ut på att det finns en tydlig gräns mellan det politiska beslutsfattandet och genomförandet av de besluten som tas av de som arbetar inom skolan. De ska på ett lojalt sätt och utan någon egen påverkan se till att de politiska besluten blir uppfyllda.

Den byråkratiska modellen visar också på en tydlig hierarki mellan de aktörer som deltar i skolorganisationen (Pierre, 2007).

Sett utifrån ett byråkratiskt perspektiv, så är skolan en organisation som har en utarbetad ansvarsfördelning där personal och elever har sina ansvarsområden tilldelade, med rektorn som organisationens auktoritet. Skolan ska följa lagar och regler, samt dokumentera och arkivera. Personer som är anställda inom en byråkratisk organisation förutsätter formell träning, det vill säga den utbildning som krävs för respektive tjänst inom skolan. Personalen är utbytbar och tar inte hänsyn till elevens eller föräldrars person, status eller liknande vid utredningar eller beslut (Flaa m.fl, 1998).

3. Metod

3.1 Förförståelse

Inför vår uppsats funderade vi över vilka kunskaper vi hade om ämnet om mobbning. En av oss fullgjorde sin praktik som skolkurator på en högstadieskola men kom i liten kontakt med mobbningsärenden. En annan av oss har arbetat som kamratstödare under gymnasietiden och vet vad det innebär och behovet av en ”stödkamrat”. Våra samlade erfarenheter väcker många frågor om ämnet mobbning och kuratorers delaktighet eller bristfälliga delaktighet i mobbningsfrågor.

3.2 Val av datainsamling

Kvalitativ metod

Vi har använt oss av en kvalitativ metod i vår c-uppsats då syftet var att studera skolkuratorns roll i arbetet mot mobbning. Vi har sökt efter relevant forskning i Libris (www.libris.kb.se), Gunda (www.ub.gu.se) och andra databaser.

Datainsamlingen har skett genom inspelade öppna intervjuer och målsättningen har varit att erhålla mångsidiga illustrationer av informanternas utsagor. Enligt Kvale (1997) är den kvalitativa forskningsintervjun fokuserad på att utfå nyanserade beskrivningar av informantens livsvärld, vilket samstämmer än mer med vårt syfte. Genom att analysera de utskrivna texterna från intervjuerna hoppades vi få en klarare bild av kuratorns upplevelse av sin roll ifråga om mobbning.

Vi har valt att genomföra våra kvalitativa intervjuer utifrån *den allmänna intervjuguiden*. *Den allmänna intervjuguiden* utgår från olika teman som är relevanta för undersökningen (Larsson m fl., 2008). Teman som vi har använt oss av är; bakgrundsfrågor, likabehandlingsplan, andra metoder/handlingsplaner, mobbning samt organisation. Vi har ansett att de är relevanta för det vi avsett att undersöka. Efter att ha fördjupat oss i dessa olika teman har vi sedan sammanställt ett antal öppna underfrågor. I *den allmänna intervjuguiden* behöver inte frågorna följa en speciell ordning, vilket innebär låg grad av standardisering. Vi har dock försökt följa den intervjuguide vi har sammanställt, men har varit medvetna om att det har krävts en viss flexibilitet i respektive intervjusituation. Det viktigaste har varit att våra frågor och de samtal som dessa skapat har täckts av de teman vi valt (Larsson m fl., 2008). Genom

att vissa frågor har resulterat i en mer informell konversationsintervju där informanten med egna ord kunde belysa sitt förhållande till de teman vi fokuserat på, fördjupade denna intervjuform vårt intervjumaterial inför den kvalitativa analysen (Larsson m fl., 2008).

Efter att ha utfört en testintervju med en kurator utanför Göteborg så gjordes en omgruppering och omformulering på en del av frågorna, temana ändrades också från fyra till fem. Därefter sände vi ut missiven med e-post till 25 kuratorer på högstadieskolor i Göteborg. De som inte svarade via e-post ringde vi efter några dagar. Det var bristfällig uppslutning till intervjuerna av olika anledningar, då ändrades det ursprungliga urvalet med att söka informanter i samhällen även utanför Göteborg. Två dagar före de inbokade intervjuerna sändes ett mejl ut till informanterna, där vi redogjorde för de teman som skulle beröras i intervjun och vi presenterade också vem av oss som skulle genomföra intervjun.

Sammanlagt åtta intervjuer har genomförts och samtliga har ägt rum i skolkuratorernas rum på respektive skola. Intervjuerna har tagit 45- 60 minuter och tagits upp på bandspelare, lyssnats av på band för att sedan skrivas ut till text, transkriberas. Vid ett intervjutillfälle har anteckningar förts då vi inte hade tillgång till bandspelare.

Vår vetenskapliga utgångspunkt har varit det fenomenologiska perspektivet. Detta perspektiv bygger på noggranna beskrivningar av intervjupersonens upplevelser samtidigt som undersökarens egen inblandning och förkunskaper ska tonas ned (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005). Därför har vi som författare försökt att ge så exakta beskrivningar vi kunnat av hur informanterna har upplevt sin situation i förhållande till det vi avsett att beskriva. Vi har försökt att i möjligaste mån undvika att integrera de förkunskaper vi haft i ämnet och också försökt att i så liten mån som möjligt blanda oss i intervjuerna utan låtit informanterna välja sina egna ord. I det fenomenologiska perspektivet riktas uppmärksamheten mot det som informanten konkret upplever och ur dennas perspektiv. Det är nämligen hur våra informanter själva upplevt sina egna erfarenheter vi strävat efter att få veta det mesta om. Om detta är målsättningen måste författaren se till att, i den undersökning som görs, få med så många som möjligt av de synpunkter på, och variationer kring, arbetsmetoder mot mobbning som informanten själv upplever (Thomassen, 2008).

3.3 Urval

Vår målsättning var att välja ut högstadieskolor i Göteborgs kommun utefter strategin *urval av typiska* fall som representerar normala eller vanliga fall (Larsson, 2005). Genom att välja högstadieskolor med elever som är typiska för den population som bor i just de områden där skolorna ligger, kan man också anta att dessa ”typ”-skolor kan representera andra, normala eller vanliga skolor i motsvarande områden. Kriteriet ”typiskt” har i vårt val inneburit skolor som inte väljer sina elever utifrån några speciella krav utan det som kännetecknar deras elever är att de bor i skolornas upptagningsområden.

Genom att välja ett antal kuratorer vid högstadier i och utanför Göteborg så har vi fått fram en bild av kuratorers roll i arbetet mot mobbning. Med det relativt lilla antalet informanter som deltagit i vår undersökning, åtta stycken, har vi kunnat göra en kvalitativ koncentration på de enskilda fallen (Kvale, 1997). Därigenom kunde vi i detalj även studera de variationer som förekom inom vårt urval.

3.4 Genomförande av resultat och analys

I resultatredogörelsen har vi utgått ifrån den struktur som finns i intervjuguiden (se Bilaga 1).

Vi har valt att benämna våra informanter med IP, som står för intervjuperson, och därefter tilldelat dem ett nummer. Detta för att hålla informanterna anonyma.

När analysen utförts har vi använt oss av *meningskoncentrering*. Meningskoncentrering innebär att det som intervjupersonerna säger formuleras om till mer koncisa meningar det vill säga långa uttalanden kortas ner till mer kortfattade meningar. Detta är en fenomenologisk metod som använts för analys av omfattande och mer komplexa intervjutexter. Vi ansåg att denna metod var den som var mest lämplig för undersökningens analysförfarande, eftersom den tydliggjorde det mest väsentliga i intervjupersonernas uttalanden och skapade en större helhetsbild. Åtta intervjupersoner innebär mycket text och då är det lättare att kunna se sambanden när materialet är utskriver i mer koncisa texter.

3.5 Validitet och reliabilitet

Validitet (Giltighet)

Med validitet menas att man endast undersöker det som man har avsett att undersöka och ingenting annat (Svenning, 2003).

Det skulle kunna sägas att validitet är lite mer komplicerat än reliabilitet i den bemärkelsen att validitet är beroende av reliabiliteten. Det vill säga att om en fråga inte är reliabel så saknar den även validitet. Dock behöver inte hög reliabilitet innebära en hög grad av validitet (Bell, 2006).

Vi anser att vår undersökning har fokuserat på det som vi avsåg att undersöka det vill säga det som framgår i vårt syfte. Eftersom informanterna, utifrån det frågeformulär vi har använt oss av, själva har fått utveckla sig kring mobbningsarbetet så anser vi att vår undersökning har validitet.

Reliabilitet (Tillförlitlighet)

Innebär att om den gjorda undersökningen skulle upprepas så skulle resultatet bli det samma som första gången undersökningen gjordes. Reliabilitet innebär att tillförlitligheten testas, i att mätningarna i undersökningen är korrekt gjorda (Svenning, 2003).

I denna undersökning har vi valt att spela in intervjuerna på band då detta ökar tillförlitligheten, för att sedan transkribera dem. Då en av intervjuerna ej har spelats in på band kan reliabiliteten minska, men vi anser dock inte att detta skulle påverka reliabiliteten i någon större utsträckning då noggranna anteckningar har förts. Kvale (1997) skriver att det inte behöver läggas ner alltför mycket vikt på reliabilitet för då riskerar man att motverka kreativitet och förändring.

3.6 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet innebär att man gör en noggrann bedömning av resultaten från undersökningen för att kunna se om detta är ett resultat som skulle kunna ge vägledning för vad som kommer att hända i en annan situation (Kvale, 1997).

Vi anser att vårt material kan användas för att i viss mån generalisera hur kuratorers arbetssituation när det gäller mobbning ser ut. Visserligen är urvalet inte särskilt stort, men informanternas svar kring det formulerade problemet är entydigt.

3.7 Etiska reflektioner

Inom forskningen bör det tas hänsyn till några etiska principer då det gäller forskningskravet och individskyddet. Individskyddet bygger på en balansgång mellan informationen som beslutsunderlag och individens önskan att själv kunna bestämma över vilken information som ska ges ut och även vem som ska ha tillgång till det samt med vilket syfte detta ska ske (Alver & Øyen, 1998).

Vid stora forskningsprojekt skall det ansökas om tillstånd, men då det rör sig om mindre projekt som t.ex. en C-uppsats, går det bra med ett informellt samtycke från t.ex. kursansvarig (Bell, 2007).

Forskningsetiken innehåller fyra etiska principer (huvudkrav) som en forskare måste ta hänsyn till i sin undersökning (www.codex.vr.se). *Informationskravet* är det första huvudkravet och betyder att forskare ska informera de som är inblandade i undersökningen om studiens syfte, vad det ska användas till o.s.v. (www.codex.vr.se). De ska även informeras om hur upplägget på studien ser ut, dess nytta och en noggrann förklaring om vad det innebär att delta i undersökningen (Olsson & Sörensson, 2007). I undersökningen framfördes informationen både skriftligt och muntligt. Detta för att informationen skulle bli så klar och tydlig som möjligt.

Andra huvudkravet är *samtyckekravet* och det innebär att deltagarna själva har rätten att bestämma vad de vill vara med på d.v.s. vad de vill svara på och inte svara på etc. Informanterna har rätten att själva bestämma över sin medverkan i undersökningen (www.codex.vr.se). Samtycke från individen är ett måste. Genom individens samtycke om att bli utforskad så visas respekt för självbestämmande över sitt eget liv (Alver & Øyen, 1998).

Alla informanter i undersökningen gav sitt samtycke att medverka och till att materialet från intervjuerna skulle få användas.

Det tredje huvudkravet är *konfidentialitetskravet* där alla uppgifter om de som medverkar skyddas så att inga obehöriga kan komma åt dem och ta del av dem. Detta för att försäkra deltagarna om att förbli anonyma (www.codex.vr.se). Då intervjuerna spelades in på band har dessa efter transkriberingen av data samt alla anteckningar som gjordes raderats så att ingen obehörig ska kunna komma åt det.

Det sista huvudkravet är *nyttjandekravet* och med det menas att allt insamlat material om enskilda personer endast får användas för forskningsändamålet (www.codex.vr.se).

4. Resultat och analys

4.1 Bakgrund

Informanterna som har deltagit i undersökningen är alla skolkuratorer på högstadieskolor. Antalet år de har arbetat på respektive skola har varierat. Hälften (IP1, IP2, IP3 och IP8) har arbetat 3 år eller kortare tid, medan IP4 har varit verksam i tolv. IP5 har arbetat i tjugo år och IP6 och IP7 i cirka sju år. Samtliga av informanterna har en socionomexamen. En del av dem är relativt nytexaminerade. Flera informanter har arbetat på enbart en skola, andra har en bakgrund inom till exempel socialtjänsten. Trots informanternas olika arbetslivserfarenheter från nuvarande och tidigare arbetsplatser uttrycker de att de trivs med sitt yrke som skolkurator.

Anställningsformen av kuratorer inom skolan kan se olika ut. I vissa fall är de anställda av rektorn i andra socialtjänsten eller annan verksamhet inom kommunen. Av våra informanter var endast en anställd av rektorn.

Denna bakgrund kan ses som relevant i förhållande till de nyanserade svar de utgett på våra frågor och förståelse för att deras olika arbetslivserfarenhet ger olika perspektiv på deras nuvarande yrkesroll.

4.2 Likabehandlingsplan

Resultatet av intervjuerna visade att samtliga skolor hade en likabehandlingsplan, men flera hade den under omarbetning och en skola hade en provisorisk likabehandlingsplan.

Av de åtta informanter som intervjuats så har fem av dem direkt eller indirekt refererat till Barn- och elevskyddslagen (2006:67) när de svarat på frågorna om likabehandlingsplanen.

På frågan om utformandet av likabehandlingsplanen så har rektorn varit medverkande och sammankallande på de flesta av skolorna. På en av skolorna har två lärare utformat planen då de ansågs lämpliga eftersom de gått en högskolekurs i ämnet. På flertalet av skolorna har det funnits eller bildats någon typ av formell grupp som tillsammans utarbetat likabehandlingsplanen. Dessa grupper har olika namn, såsom mobbstoppsteamet, vuxenstödjarteamet, likabehandlingsteam och på en skola hette gruppen först antimobbningsgruppen för att senare döpas om till förebyggandegruppen. Flertalet av skolorna har lämnat ut en remiss till resten av personalen för att de skulle få möjlighet att komma med synpunkter innan planen färdigställts. Samtliga skolor gjorde varje år en uppföljning av likabehandlingsplanen, det vill säga att de har reviderat den.

Därefter ställdes frågan om alla anställda på skolan känner till likabehandlingsplanen och då fick vi osäkra svar, såsom vet inte, tror det och någon menade att det ska alla ha.

På frågan om det finns någon likabehandlingsplan och hur den i så fall har utformats, så hänvisar flera av informanterna till Barn- och elevskyddslagen, och säger såhär:

Ja, det gör det. Vi hade ju en mobbstoppsplan och sen kom den här lagen som satte fart på alla. Vi skulle ha en likabehandlingsplan... Det var rektor, en lärare och så jag.
(IP7)

Ja, i samband med lagen 1 april 2006, skolan fick då press på att göra en likabehandlingsplan, innan fanns det en antimobbningsplan på skolan som var en reviderad plan som utgick ifrån Farstamodellen, nu har den reviderats och blivit likabehandlingsplanen//...//Rektorerna har utformat den, och den har varit ute på remiss hos personal, inte alla lärare utan elevhälsoteamet. Ett likabehandlingsteam

bildades när likabehandlingsplanen var klar, i teamet ingår rektor, kurator, en eller ett par lärare från varje arbetslag och skolsköterska vid behov. (IP6)

Ja, 2006 kom det en ny lag, likabehandlingslagen... Under hösten bildades en antimobbningsgrupp. Rektorn var sammankallande och i gruppen ingick kurator, skolsköterska, fritidsledare, 2 lärare och rektorn kallade också in sin rektorshandledare de första träffarna... Senare hette gruppen förebyggandegruppen. (IP2)

Vi tolkar informanternas hänvisning till lagen som en bekräftelse på att anställda inom en byråkratisk organisation bör vara medvetna om byråkratins regler och att nationella styrdokument ska följas. Som anställd i en byråkratisk organisation skulle detta innebära att, skolkuratoren ska känna till och vara medveten om organisationens, det vill säga skolans, regler och riktlinjer (Flaa m.fl, 1998).

Då mobbningsgrupperna på de olika skolorna har olika namn tolka vi det som om det finns en viss förvirring runt vad som är rätt begrepp för den typen av samverkansgrupp som har till uppgift att arbeta mot mobbning och tillika främja likabehandling. Förvirringen kan ses som en förlängning av att när en stor organisation som skolan får både en och flera nya regler och riktlinjer om året att förhålla sig till. Då kan det bli svårt att som anställd kunna hålla takten med de förändringar som sker och det kan ses som ett problem då byråkratisk organisation många gånger står för kontrollerande system vilket också innebär en viss tröghet och oflexibilitet (Ibid.).

När vi frågade om alla på skolan kände till likabehandlingsplanen, så visade resultatet en osäkerhet. Många visste inte, många trodde det och en annan svarade att det ska alla ha. Detta tolkar vi som att det kan ha varit svårt för informanterna att svara för huruvida andra anställdas uppfattning ställer sig till ämnet. Det skulle också kunna bero på att man ofta behandlar likabehandlingsplanen i en utsedd grupp. Om det funnits möten där samtliga anställda är delaktiga och om det då informeras om likabehandlingsplan, ändringar etc. så skulle alla anställda ha större inblick i likabehandlingsplanen.

På de flesta av informanternas skolor har eleverna kännedom om likabehandlingsplanen, men ingen av skolorna har med eleverna när de utformar den.

Nej, där kan jag säga att det brister. Dom vet att den finns, men dem har inte varit med och utformat den. (IP7)

Jag skulle vilja säga att det är ganska dåligt. (IP4)

Det är meningen att de ska vara informerade... Nej. Jag tror inte heller att den går på remiss till dem. (IP5)

Ja, eleverna känner till den, men de har inte varit med och utformat den. (IP8)

I resultatdelen av det här temat om likabehandlingsplanen talar vi om, vem eller vilka som har varit delaktiga i utformandet av likabehandlingsplanen på skolan. Ingen av informanterna har uppgett att elever skulle ha varit delaktiga i arbetet med planen. Detta kan kopplas till att en organisation ska använda sig av brukarna, i detta fall eleverna, enligt gällande förordning (2006:1083), kan vara svårt att se utifrån ett byråkratiskt perspektiv. Samverkan mellan skolan, elever och även till viss mån vårdnadshavare visar mera på nytänkande och kreativitet, vilket strider mot byråkratins teoretiska hållning (Flaa m.fl., 1998).

Barn- och elevombudet menar att arbetet med likabehandlingsplanen kräver en ”helhetssyn”, vilket kan vara svårt att tillämpa i stora byråkratiska organisationer som till exempel skolan. Till skillnad från mindre organisationer, vilka inte anses vara i behov av en byråkratisk organisationsform då dess storlek gör att man har en direkt överblick och därefter snabbt kan fatta beslut på ett naturligt sätt enligt Hatch teori om byråkrati (Hatch, 2002). En helhetssyn kräver överblick och på det sättet skulle arbete med helhetssyn innebära svårigheter i en så stor organisation som en skola är. Helhetssynen verkar dock eftersträvas i de grupper som omnämns i tidigare text, en grupp som skolkuratoren ofta ingår i.

Yvonne D-Wester skriver i sin bok om socionomen i skolan, att en av skolkuratorns uppgifter är att bidra med helhetsperspektiv i till exempel i olika samverkansgrupper (D-Wester, 2005).

Likabehandlingsplanen är definitivt en av skolans texter mot mobbning, om den är en hyllvärmare eller ett reellt styrdokument är svårt att säga i denna studie, med tanke på studiens urval, avgränsningar och tidsram. Forsman kritiserar skolan för att de texter som skolan utformar i arbetet mot mobbning är bristfällig (Forsman, 2003).

Enligt Max Weber ska dessutom alla kunder/klienter behandlas likvärdigt (Flaa m.fl., 1998).

Detta är en självklarhet i skolans arbete gentemot sina elever, enligt likabehandlingsplanen.

4.3 Andra metoder/handlingsplaner

Informanterna tillfrågades om det fanns andra metoder/handlingsplaner mot mobbning på deras respektive skolor. I de flesta fall fanns det sådana i form av kamratstödare, miljöplaner för fysisk och psykisk miljö, elevhälsoplaner, trygghetsgrupper och så vidare. En informant säger att de följer Farstamodellen, vilket man kan se då de har ett behandlingsteam som arbetar med mobbning. Några andra skolor uppger att de är så kallade Friendsskolor. Informanterna på Friendsskolorna säger att deras mål är långsiktigt. I nedan citerade fall börjar organiseringen redan på elevnivå i form av kompisstödare:

Vi har små handlingsplaner hit och dit för vi har kompisstödare. (IP4)

Och då har vi ju kamratstödare, kamratstödargrupp... (IP5)

En annan av informanterna uttrycker sig så här om hur de använder Farstamodellen och hur deras skola tillämpar den:

Farstamodellen har ju reviderats i sin tur. Tidigare har personal, alla som har varit med i mobbningsgruppen, gått den kursen. Så vi har den metoden att bearbeta mobbning. Numera kontaktas även föräldrar. Så var det inte tidigare. Det var en kritik som fanns mot den modellen att man inte kontaktade föräldrarna. Nu kontaktas både förövarens och offrets föräldrar. (IP4)

Vid en av skolorna använde man sig av en egen konflikthanteringsmetod som går ut på att ta itu med uppstående konflikter på ett tidigt stadium och därigenom sätta stopp för dessa. Detta sker genom konfliktsamtal.

Konflikthantering, det kan gälla alla de delar som likabehandlingsplanen bygger på. Jag har pratat mycket utifrån konflikthantering när jag har svarat, vi tar itu med konflikten på en gång och det funkar oftast bra och sätter stopp tidigt, det blir tydliga gränser för eleverna med det sätt som vi jobbar med konfliktsamtalen. (IP3)

När vi frågade informanterna ” har samtliga anställda på skolan kännedom om handlingsplanen mot mobbning” fick vi varierade svar och det gick att urskilja en viss osäkerhet angående informationen om denna modell till framförallt nyanställd personal.

Det tror jag. Jag blir lite osäker på det eftersom det är ny personal och om man berättar det när de nyanställda kommer på hösten där. Det är jag osäker på. (IP7)

En av informanterna beskriver den typiska gången för ett mobbningsärende:

Då ska lärarna ta i det först. Sedan ska de gå till sitt arbetslag och om det inte hjälper ska de koppla in specialister, psykosocialt - det blir kuratorn – och så blir det specialpedagogen och blir det en utredning så blir det skolpsykologen. (IP4)

Långsiktighet är det som kännetecknar Friends målsättning. Typiskt för Friendsskolor är också just det med kamratstödjare och att man arbetar mycket med förebyggande arbete. Vad som kännetecknar den organisatoriska formen i samtliga fall är den byråkratiska uppbyggnaden. De metoder som informanterna nämnde i intervjuerna byggde på byråkratins hierarkiska uppbyggnad där just yrkesrollen var viktig.

På frågan om vem/vilka som har huvudansvaret för att handlingsplanen följs svarade en informant såhär:

Alltså ytterst ansvariga är ju rektorerna. Så är det ju lagligt sett. Det är ju rektorerna som styr detta. Dessutom måste alla vara insatta och informerade om uppgifter och mål. (IP5)

I det system som användes på de undersökta skolorna kan man alltså urskilja en klart byråkratisk organisation. Den hierarkiska uppbyggnaden innebär att rektor alltid är ytterst ansvarig för alla metoder och handlingsplaner oavsett om han aktivt deltar i arbetet i gruppen eller inte.

Till skillnad från Likabehandlingsplanen görs det inte någon direkt uppföljning eller utvärdering på de olika handlingsmetoderna.

Nej, vi diskuterar saken i teamet. Om det är något som inte fungerar och så skulle vi säkert diskutera det men någon uppföljning på det arbetet har vi inte direkt. (IP4)

Det görs hela tiden en utvärdering inom metoden, vilket kan förklaras som ett levande arbete. Det görs alltså ingen utvärdering av metoden i sin helhet. (IP8)

I intervjuerna framkommer en otydlighet om vad de alternativa metoder och handlingsplaner som används, i första hand den metod som används av Friendsskolor och Farstamodellen, går ut på. Att så är fallet kan antas bero på just den byråkratiska organisation som de undersökta skolorna använder sig av. Den byråkratiska modellen innebär ju, enligt Weber att de som ingår i organisationen ska ha sitt avgränsade kompetensområde, vilket innebär att det kan vara svårt för den enskilde i organisationen att se helheten.

Skolverkets studie från februari 2009 *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattning om diskriminering och trakasserier* (Dnr 2006-2495) konstaterar att det framför allt är utanför lektionstid som trakasserier och kränkningar förekommer, vilket innebär att det borde åligga också annan skolpersonal än just lärarna att vara uppmärksam på problemet med mobbning. Det krävs ett engagemang från flera yrkeskategorier. Ska man ta fasta på denna åsikt från Skolverket talar emot den byråkratiska organisationsformen.

Organisationer med många yrkesgrupper är mindre lämpade för denna organisationsform eftersom det kan bli alltför många kompetenser som ska samspela.

Åsa Backlund konstaterar i sin rapport i socialt arbete *Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik* (Backlund, 2007) det faktum att eftersom det inte bara är skolkuratoren utan också andra yrkesgrupper som arbetar med skolsociala frågor i skolan kan det medföra konflikter kring ansvarsområden. Redan på åttiotalet skissades riktlinjer om svårigheter att vara ensam socionom ”på pedagogernas arena”(sid 30) skriver Backlund. Lärarna har initiativet. Skolkuratoren agerar på uppdrag av dessa.

I Skolans texter mot mobbning – reella styrdokument eller hyllvärmare? (Forsman, 2003) konstaterar författaren att skolan brister i att upprätta texter för att förebygga mobbning i skolan eller att de texter som upprättats inte har den innehållsliga kvalitet och kvantitet som man har rätt att kräva av åtgärdsprogram. Det kan också ses som en kritik mot den byråkratiska organisationsformen, nämligen att alltför mycket formulerade regler kan göra att personerna i en organisation slår dövörat till, i synnerhet om dessa regler inte har tillräckligt hög innehållslig kvalitet.

4.4 Mobbning

Informanterna jobbar med mobbning på varierande sätt, och såhär definierar några av informanterna begreppet mobbning:

Jag har en gammal definition, utan att titta i papperen nu: När en eller flera utsätter en eller flera personer för psykisk eller fysisk kränkning upprepat eller längre tid. Det ska vara upprepat men det betyder inte att vi inte säger till när det är en gång. Man får en tillsägelse men man kanske inte slutar. (IP5)

Tråkning, diskriminering att vara utsatt, att detta står i likabehandlingsplanen. Upprepade kränkningar, det gäller att hålla isär att ha blivit kränkt en gång och bli utsatt för kränkningar flera eller många gånger. Och viktigt att tänka på att mobbning också kan vara vuxen mot elev. (IP8)

Det är alla former av kränkande behandling som upprepas och där det finns ett maktförhållande tycker jag, där någon är i underläge. Där har vi skrivit som definition att det finns obalanser i makt mellan den som mobbar och den som utsätts för mobbning. Och att det är upprepade tillfällen. Det är också en viktig sak. Det här med mobbning tycker jag är svårt, väldigt svårt. Men det kan vara väldigt tydligt. Är det upprepade tillfällen, obalans i makt och så, då är det ju självklart. Men det finns ju mobbning som inte syns och som inte är lika tydlig. (IP7)

Mobbning är något som sker upprepat, som upplevs jobbigt, tråkigt //...// det räcker med en kränkning, en kränkning det säger lagen, ett mål för lagen, att ta tag i varje kränkning, jag undrar om det kommer att funka. (IP1)

Informanternas definitioner stämmer väl överens med hur tidigare forskning definierar begreppet.

Olweus (1998) definition ”En person är mobbad när han eller hon upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer” (sid 4) sammanfattar ganska precist det som informanterna tar upp. Det framkommer tydligt att informanterna har en överensstämmande medvetenhet om vad mobbning innebär.

Kränkande behandling är något som informanterna definierar mobbning med och i FN:s kärnkonvention står det tydligt att okränkthet är en grundläggande mänsklig rättighet (www.fn.se).

Resultatet visar att mobbningsarbete ingår i kuratorsrollen på flera sätt då informanterna svarar att de fungerade som samtalsledare, handledare och medlare. De har även individuella samtal, uppföljande samtal och har hand om konflikthantering. Mobbningsarbetet är tydligt i arbetet med likabehandlingsplanen där flera av informanterna uppger att de är aktiva.

Att vara en vettig vuxen, jobba aktivt med likabehandlingsplanen, deltar i lägerveckan för nya sjuor där vi jobbar utifrån likabehandlingsplanen med olika värderingsövningar, är med i vuxenstödjargruppen och är handledare för lärarna i deras arbete mot mobbning.(IP8)

Yvonne D-Wester (2005) poängterar just att kurators roll på skolan är kurativa samtal med eleverna, både på individ-, grupp- och organisationsnivå. Skolkuratoren ska så som informanterna svarade även se till att eleverna deltar i värderingsövningar och andra förebyggande arbete som att medverka i arbetet med skolans likabehandlingsplan (D-Wester, 2005).

Många av informanterna hade någon form av utbildning i mobbningsarbete. En informant hade deltagit i utbildning i Farstamodellen och några andra hade varit på enstaka föreläsningar och kortare kurser. Två av informanterna hade fått gå en högskolekurs. I det stora hela hade informanterna väldigt skilda utbildningar i mobbningsarbetet. Max Weber ansåg att en byråkratisk organisation, som skolan, kan bli mindre effektiva då det finns flera olika professioner. Detta eftersom de alla har långa utbildningar och detta gör att man har mycket kunskap i sitt yrke och därför inte anser att alla regler och riktlinjer är nödvändiga då man anser sig veta bäst.

Ungefär hälften av informanterna upplevde inga större problem eller dilemman i sitt arbete med mobbning medan andra hälften tog upp varierande problem med sin roll i mobbningsarbetet. Dessa problem var bland annat att de inte tyckte att det fanns tillräckligt med tid till att arbeta med mobbning. Två informanter tycker att det är svårt ibland med sekretessen och menar på det att man inte alltid kan förmedla och agera för sekretessen håller en tillbaka.

På frågan om informanterna kan se några svårigheter med arbetet med mobbning som helhet svarar några informanter såhär:

Ja, att alla inte reagerar, att alla inte följer Likabehandlingsplanen. Alla orkar inte ta tag i de dagliga händelserna. Det dagliga arbetet är viktigast. Önskar att det var fler vuxna på skolan som var aktiva och reagerade. (IP1)

Det är lite bekymmer med att många ser men inte bryr sig, gör det mindre än vad det är. Det är ett problem. Man blir avtrubbad. Här tycker vi inte det är några problem jämfört med vad vi har haft. Det kan vara ett tecken på avtrubning. (IP4)

Det är väl att få tiden att räcka till, att läraren ska hinna ta de här samtalen när de ändå har lektioner och när de ska vara två i taget. Då kan det vara ett problem när det är mycket. Ett annat problem är att det kommer mer på sms och mejl. Och att det är grupper som anser sig påhoppade. Men det finns grupper som trackar andra grupper och tjejer som inte är schyssta mot varandra och så. Det är svårt att hantera. (IP5)

Att tiden inte räcker till och att all personal inte bryr sig, verkar vara ett återkommande dilemma för skolkuratorerna. Detta kan bero på att det styrdokument som finns gällande mobbning inte når fram till alla och att de olika professionerna möjligtvis har svårt att se hur det kan tillämpas i deras yrkeskategori. Ett annat alternativ kan även vara att många inte orkar bry sig och att de väljer att blunda för problemen och hoppas att någon annan tar på sig det för själva har de inte tid till att ta på sig mer.

Alla informanter ansåg att de hade stöd från skolledningen i sitt arbete mot mobbning. Trots likabehandlingsplanens genomslag och andra förebyggande handlingsmetoder tyckte de flesta informanterna att antalet mobbningsärenden i stort sett var detsamma, varken mer eller mindre. Svaren varierade även lite efter hur länge informanterna hade arbetat som skolkurator. En informant trodde att det var detsamma, en annan sa att det förebyggande arbetet har ökat och det kan ha motverkat mobbning till en viss del.

4.5 Organisation

Hur mobbningsarbetet såg ut rent organisatoriskt beskrevs av informanterna med relativt få ord. Det som alla sade var att rektorn är ytterst ansvarig för mobbningsarbetet. Därefter var det organisatoriska arbetet kring mobbning kopplat till någon form av trygghetsgrupp. Det finns en arbetsgång i trygghetsgruppen som varierar beroende på den uppkomna situationen. Flera av informanterna hänvisar till likabehandlingsplanen.

Så här svarade några av informanterna på frågan om hur mobbningsarbetet ser ut rent organisatorisk:

Rektor är ytterst ansvarig. Själva gången i ett ärende är att lärare ge signal till vuxenstödjare, samtal med berörda parter, rektor informeras, rektor informerar och sammankallar till vidare samtal för vad som krävs i situationen, till exempel i elevvårdsteamet eller en elevvårdskonferens. Uppföljningssamtal sker kontinuerligt. Ärendet dokumenteras enligt skolans gällande system, i form av mötesprotokoll. (IP8)

Arbetsgången står i likabehandlingsplanen, rektor är sammankallande och ansvarig. (IP1)

Rektor är ansvarig, beror mycket på situationen, vilken nivå det har nått (mobbnings), jobbar först med elever, sen föräldrar, beroende på hur det är så kan det bli samtal, elevvårdskonferens eller gruppsamtal och i sista hand avstängning och då är det den eller de som varit mobbare eller utfört kränkningarna som blir avstängd. Vi jobbar alltid med det vi får kännedom om, alla är delaktiga, rektor, klassföreståndare, kurator, elevhälsoteamet, föräldrar, beroende på situationen är alla delaktiga. (IP2)

Dessa svar visar en tydlig överensstämmelse där det framgår att rektorn är den som har det yttersta ansvaret.

Ett mobbningsärende hamnar oftast först på lärarens bord, därefter hos arbetslaget och i förekommande fall hos den speciella trygghetsgrupp som har som uppgift att hantera fall av mobbning. Om man på detta stadium inte kan lösa problemet kopplas kuratorn in i sin egenskap av specialist. Denna uppdelning av organisationen kräver att de anställda vid respektive måste ha specialiserade utbildningar, vilket också Webers byråkratiteori förutsätter. I något fall talas också om lärare som fått speciell utbildning för att kunna leda grupper med uppgift att ta itu med den typen av problem som mobbning är.

På frågan om det finns något som informanterna skulle vilja ändra på i den befintliga organisationen svarar några såhär:

Ja det skulle jag vilja göra, vad jag vet och hör, så skulle det behöva mera struktur i organisationen kring mobbning. Det skulle behövas mera tyngd, vara tydligare från ledningen att detta är viktigt. Jag ser att det läggs för lite och kort tid på detta. Det är för lite med en halvtimme var tredje vecka, kamratstödarna behöver mer utrymme. Mer information och kunskap till de som är med i vuxengruppen och kamratstödarna. Jag vet inte om alla får "fördjupad kunskap kring arbete mot mobbning". (IP1)

Nej, vi har ett bra och tydligt ledarskap. (IP8)

Just nu tycker jag att vi verkligen är på gång med system mot mobbning så jag har inget att tillägga när det gäller det. Det kan vara små detaljer i planen, ord och så. (IP5)

Sammanfattningsvis kan man urskilja från de åtta informanterna att de flesta är nöjda med hur den befintliga organisationen fungerar, men av några av ovan citat kan det ett visst missnöje med organisationen märkas. Någon önskar att skolan hade mer resurser för att kunna arbeta mera förebyggande till exempel med elevassistenter och fler vuxna i korridorerna, de önskar också att mobbningsärenden skulle gå fortare. En annan skulle vilja ha en specifik grupp som

diskuterar mobbningsfrågor och det uttrycks även att det skulle behövas en tydligare struktur angående mobbningsärenden.

En informant tog upp att det är viktigt att alla vet sina roller i skolan och uttryckte sig såhär:

Med min erfarenhet så tycker jag att jag är bäst på att jobba med mobbningsfall. Det är klart att lärarna måste se det och komma med det, men sättet att arbeta på. Jag har ju en metod som jag tycker är bra och som jag arbetar utefter när jag får sådana fall.

(IP7)

Då det arbetar flera olika professioner på skolorna där våra informanter arbetar måste man ha vissa förutsättningar för att kunna samarbeta. Detta i form av tydliga regler, noga uppdelade arbetsuppgifter och tydliga uppgifter och mål, som krävs för att en byråkratisk organisation ska fungera. De berörda skolorna måste vara vaksamma över de nackdelar som den byråkratiska organisationsformen innebär. Den inbyggda trögheten med olika nivåer kan medföra att ärenden tar längre tid att utreda än de skulle behöva med en annan organisationsuppbyggnad. Det kan också innebära att personer i organisationen skjuter ärenden ifrån sig eftersom det är lätt att oklarhet uppstår om vem eller vilken nivå som ska agera i det skede ärendet befinner sig i. Enskilda kan också hindras att lösa problem ad hoc eftersom regelverket i det byråkratiska systemet hindrar det. I flera av intervjuerna kunde vi ana en mild kritik av den byråkratiska organisationsform som skolorna tillämpar.

Samtliga informanter uppgav att de ser elevhälsoteamet, lärare och rektor som sina samverkanspartners i mobbningsarbetet. De skolor som har kamratstödjure, Friendsskola, har även uppgett att elever är samverkanspartners.

Informanterna understryker att skolan *måste* dokumentera:

Dokumentation är A och O. Det är det som är viktigt om det är någon som ska se vad vi har gjort //...// Någon elev som varit här tidigare och som varit mobbad och som kommit och frågat: vad gjorde ni åt mig? Nu har jag mått dåligt i så många år?

Då är det viktigt att vi har dokumentation och kan visa att vi gjorde detta och detta.
(IP5)

Detta är något som är typiskt för en byråkratisk organisation där det ska ske dokumentation av allt arbete som utförs bland annat ärenden (Flaa m.fl., 1998).

Vem är det då som ser till mobbningsärendena dokumenteras? Informanterna svarade att det är den person fått kännedom om fallet, håller i mötet eller annan utvald personal.

Det är ju den som får ärendet, oftast läraren. (IP7)

Den som utses i likabehandlingsteamet, den som har fått kännedom.(IP6)

På frågan hur informanterna själva dokumenterar sitt arbete svarade de att de inte har någon dokumentationsskyldighet, men samtliga för någon form av minnesanteckningar. Exempel på informanternas svar i samband med minnesanteckningar är:

Minnesanteckningar, viktigt att göra det, för att göra ett professionellt arbete. Det kan vara luddigt med sekretess vad det gäller minnesanteckningar och dokumentering, var på en utbildningsdag i sekretess om dokumentation och det blev nästan mera oklart. Det är viktigt att det finns för att kunna gå tillbaka. (IP6)

Egna anteckningar både i mitt eget dagliga arbete och i möten skriver jag mina anteckningar, i samtal skriver jag oftast under tiden eller efteråt, utefter hur det funkar i samtalet, förklarar alltid varför det görs. En vana, en trygghet för mig och att ha ryggen fri, har med mig detta från tidigare arbete inom socialtjänst, en säkerhet för barnet, en säkerhet för mig. (IP1)

Detta kan tolkas som att informanterna tycket att det är viktigt med egen dokumentation i form av minnesanteckningar, samtidigt som flera av informanterna klargör att de inte har någon dokumentationsskyldighet.

5. Slutsatser

Finns det någon handlingsplan mot mobbning i skolan, och i så fall, hur ser den ut?

Alla skolor har en eller flera handlingsplaner mot mobbning. En som de har gemensamt är likabehandlingsplanen som är lagstadgad via Barn- och elevskyddslagen (2006:67) från år 2006.

På Skolverkets hemsida finns de allmänna råd och riktlinjer för hur likabehandlingsplanen bör utformas. Sedan är det skolorna som utformar planen ut efter sina behov.

Likabehandlingsplanen ska innehålla rutiner för akuta åtgärder, uppföljning och skolans förebyggande arbete mot mobbning ska beskrivas. Planen ska även tala om på vilket sätt elever och personal medverkar i utformandet av likabehandlingsplanen och hur den sedan förankras i skolan som helhet, det vill säga hos elever, föräldrar och samtlig personal. Den ska årligen följas upp, utvärderas och revideras.

I empirin från denna undersökning verkar samtliga skolor ha följt de allmänna råd och riktlinjer i sitt utformande av likabehandlingsplanen. Dock visar empirin att ingen av de skolor som deltagit i undersökningen har utformat planen i samarbete med eleverna, vilket framkommer i Barn- och elevskyddslagens allmänna råd.

Andra handlingsplaner som skolorna använder sig av är Friends och Farstamodellen. Ingen av våra skolor arbetar med Olweusmetoden, men en skola överväger att använda sig av den i framtiden. Farstamodellen ser ut på så sätt att skolpersonalen försöker skapa sig en bild av vad det är som hänt. Detta sker genom samtal med först offret och sedan förövaren. Efter det kopplar samtalsledaren in föräldrarna och efter ett par veckor hålls ett uppföljande samtal. Friends är en förening som använder sig av ett utbildningsprogram som är riktat till elever och skolpersonal. Utbildningsprogrammets syfte utgår från ett förebyggande arbete mot mobbning. Skolorna som arbetar med Friends kallas för Friendsskolor.

En skola har utarbetat sin egen metod mot mobbning och använder sig av konflikthantering det vill säga att de tar itu med konflikten på en gång. Då hålls ett möte med berörda elever, klassföreståndare och möteshållare, oftast kuratorn. Denna metod har slagit ut väl på skolan då kuratorn upplever att konfliktsamtalen sätter stopp tidigt och det blir tydliga gränser för eleverna.

Vad är skolkuratorns roll i arbetsprocessen kring mobbning?

Skolkuratoren har en mer sekundär roll i skolans arbete mot mobbning då resultatet visar att han/hon kopplas in om lärarna anser att behovet finns. När kurator fått kännedom om mobbningsärendet är den huvudsakliga uppgiften att föra individuella samtal, att vara samtalsledare och medlare. Det skulle kunna förklaras med att skolkuratorns primära uppgift i skolan är att föra kurativa samtal där eleven är i fokus.

I arbetsprocessen kring mobbning håller några kuratorer attityd- och värderingsfrågor med eleverna i skolan. Detta för att öka deras förståelse för mobbning och på så sätt arbetar man även förebyggande.

Skolkuratorerna medverkar i olika samverkansgrupper. Grupperna är tvärprofessionella, vilket innebär att både skolkurator, lärare och rektor, och i vissa fall skolsköterskan, bidrar med sin explicita yrkeskompetens i arbetsprocessen kring mobbning. Dessa grupper kallas behandlingsteam, antimobbningsteam, vuxenstödjarsteam, likabehandlingsteam, förebyggandegruppen och mobbstopsteam.

Skolkuratorns roll i arbetsprocessen kring mobbning visar att skolkuratoren deltar i det förebyggande arbetet på så sätt att han/hon bidrar med sitt sociala perspektiv utifrån sin profession i de olika förebyggande samverkansgrupper på skolorna.

Hur upplever skolkuratorerna att skolans organiserade arbete gällande mobbning fungerar i realiteten?

Skolkuratorerna upplever att det organiserade arbetet gällande mobbning fungerar väl i sin helhet. Några tyckte att det fanns ett tydligt ledarskap i det organiserade arbetet gällande mobbning, medan andra tyckte precis tvärtom. Flera av skolkuratorerna visar indikationer på att delar av skolans personal inte tar det ansvar som de bör göra. Många reagerar inte eller tar tag i vardagliga situationer som uppstår hos eleverna, däribland mobbning.

Några skolkuratorer ansåg att det skulle behövas mer struktur kring arbetet mot mobbning. Med det menade dem att de saknar klara direktiv från ledningen och att det inte finns tillräckligt med tid att lägga på mobbningsärendena. De saknade resurser i det organiserade

arbetet gällande mobbning och några anmärkte även på att ett mobbningsärende idag tar alldeles för lång tid.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att ett tydligt ledarskap upplevs som positivt av skolkuratorerna. Negativa upplevelser kan däremot bestå av olika faktorer till exempel otydligt ledarskap, dålig struktur, bristande resurser och tidsbrist.

5.1 Egna reflektioner

Vi anser att flertalet av de skolor som har ingått i vår undersökning har ett på pappret väl dokumenterat arbete mot mobbning. Samtliga har utarbetade likabehandlingsplaner eller har påbörjat formulerandet av sådana. I våra intervjuer har informantarena dock i flera fall uttryckt osäkerhet om i vilken utsträckning dessa är kända eller tillämpas på respektive skola. Vi anser att detta faktum är en följd av just den byråkratiska organisation som skolorna tillämpar med klart avgränsade kompetensområden för deras olika yrkeskategorier.

Visserligen deltar kuratorn i andra typer av grupper, men informanternas utsagor gör ändå klart att till exempel kuratorn på flera av de undersökta skolorna har en sekundär roll i arbetet av mobbning, trots sin kompetens inom det sociala området. En av informanterna berättade att hon delade sin tjänst på flera skolor, vilket kan vara en förklaring i just dennas fall.

Det förefaller som om just det faktum att lärarna har den dagliga kontakten med eleverna gör att de, i skolans byråkratiskt hierarkiskt uppbyggda system, anses vara de som är bäst lämpade att hantera den typ av sociala problem som mobbning utgör. Att inte kuratorernas kompetens på detta område utnyttjas fullt ut anser vi är en följd av den byråkratiska modellens stelhet som i sin tur leder till revirtänkande. Vi anser att flertalet av de kuratorer vi har intervjuat har ganska lite med hur mobbningsarbetet på deras skolor organiseras. Trots samverkansgrupper, likabehandlingsplan och andra handlingsmetoder mot mobbning verkar det som om samtliga skolkuratorer kommer in på ett sent stadium i förekommande fall av mobbning. En av informanterna tyckte att problemet med mobbning på dennas skola inte var så stort eftersom det har varit värre tidigare.

Vi menar att skolkuratorerna på ett mer aktivt sätt skulle kunna delta i arbetet mot mobbning än vad som visats i denna undersökning. För att uppnå detta krävs centrala riktlinjer som på ett klarare sätt talar om och definierar skolkuratorns roll och arbetsuppgifter.

6. Referenser

Litteratur

Alver, B G & Øyen, Ø (1998): *Etik och praktik i forskarens vardag*. Lund: Studentlitteratur

Andersson, C (1994): *Organisationsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Backlund, Å (2007): *Elevvård i grundskolan – Resurser, organisering och praktik*.
Doktorsavhandling, Stockholms universitet.

Bell, J (2007): *introduktion till forskningsmetodik*. Danmark: Studentlitteratur.

Bilding, M, Holm, A-S & Hägglund, S (2003): *Kränkande handlingar och informella miljöer – Elevperspektiv på skolans miljöer och sociala klimat*. Rapport: Centrum för värdegrundsstudier. Skolverket.

D-Wester, Y (2008): *Socionomen i skolan*. Göteborg: Gothia

Flaa, P, Hotoss, D, Holmer-Hoven, F, Medhus, T & Rønning, R (1998): *Introduktion till organisationsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Hatch, M J (2002): *Organisationsteori – Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*.
Lund: Studentlitteratur.

Herlin, A & Munthe, B (2008): *En tryggare skola; Regler och förebyggande arbete mot våld och kränkande behandling*. Norstedts Juridik AB.

Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.

Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*.
Studentlitteratur.

Ljungström, K (1997): *Mobbing i skolan: ett kompendium om mobbing samt om mobbingsbehandling enligt Farstamodellen*.

Johanneshov: Ordkällan/Pedaktiv

Nationalencyklopedin (1990). Tredje bandet.

Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker

- Olsson, H & Sörensson, S (2007): *Forskningsprocessen – Kvalitativa - och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Olweus, D (1998): *Mobbning i skolan - Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber.
- Olweus, D (1999): *Mobbning bland barn och ungdomar*. Rädda barnen förlag.
- Pierre, J (red.) (2007): *Skolan som politisk organisation*. Kristianstad: Gleerups.
- Rimsten, O (2008): *Skoljuridik*, andra upplagan. Norstedts Juridik AB.
- Thomassen, M (2008): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Gleerups utbildning AB.
- Weber, M (1964): *The theory of social and economic organization*.
The Free Press: New York
- Wennås, O (1994): *Så styr vi vår skola*. Göteborg: Gothia.

Elektroniska källor

- Forsman, A (2003): *Skolans texter mot mobbning – reella styrdokument eller hyllvärmare?*
Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet. Hämtad februari 25, 2009, från
<http://epubl.luth.se/1402-1544/2003/25/LTU-DT-0325-SE.pdf>
- Hoffstedt, S (2006) *Samverkan kring mobbning på högstadiet – intervjuer med rektor, skolkurator och lärare*. C-uppsats, Göteborgs universitet. Hämtad mars 05, 2009, från
http://theses.lub.lu.se/archive/2006/06/09/1149848208-19282-306/Sofie_Hoffstedt.pdf
- Servais, S-G (1999): *Psykologen som utvecklare av skolorganisationen*. Doktorsavhandling,
Stockholms universitet. Hämtad februari 26, 2009, från
http://www.ufn.gu.se/digitalAssets/987/987039_003_servais.pdf
- Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattning om diskriminering och trakasserier* (2009) Hämtad februari 28, 2009, från
<http://www.skolverket.se/sb/d/193>
- Brax, S (2009, februari, 24): *Mobbningen har halverats på grevegårdsskolan*. Vårt Göteborg.
Hämtad april 15, 2009, från

http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/utbildning_mobbningen-har-halverats-pa-grevegardsskolan

Jelvefors, A (2009, mars, 06): *Föräldrarna har fått nog*. Metro. Artikeln finns att läsa på följande adress: http://metropoint.metro.lu/20090306_Goteborg.pdf

Mobbad kräver kvarts miljon i skadestånd. GT/TT (2009, februari, 9): Hämtad april 15, 2009, från <http://www.gt.se/nyheter/1.1460617/mobbad-kraverr-kvarts-miljon-i-skadestand>

CODEX – regler och riktlinjer för forskning

www.codex.vr.se

Skollagen (1985:1100): Hämtad april 15, 2009, från

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=SFS1985:1100&rm=1985&bet=1985:1100>

För trygghet, ansvar och respekt i skolan (2007): En informationsfolder från Barn- och elevombudet (BEO). Hämtad april 15, 2009, från

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1751>

Skolverkets allmänna råd för arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling (SKOLFS 2007:7): Grundföreskrift. Hämtad april 15, 2009, från <http://www.skolverket.se/skolfs?id=1287>

FN-förbundet, Hämtad april 15, 2009, från <http://www.fn.se/fn-info/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/>

Bilaga 1

Göteborg Universitet, den 10 mars 2009
Institutionen för socialt arbete

Hej!

Vi heter Lotta Pedersen, Martina Tunsäter och Minna Ericson och vi studerar på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi skriver nu vår C-uppsats.

Syftet med vår uppsats är att undersöka skolkuratorns roll i förhållande till de handlingsplaner som skolan använder sig av i arbetet mot mobbning. Vi har valt ett antal högstadieskolor inom och utanför Göteborg där vi vill undersöka hur mobbningsarbetet styrs av någon behandlingsplan eller liknande, och hur skolans arbetsprocess kring mobbning ser ut.

Intervjuerna beräknas ta mellan 45 och 60 minuter. De svar som framkommer i intervjuerna kommer att behandlas med sekretess. Ingen person kommer att anges med namn och även skolans namn kommer att avidentifieras. Det går alltså inte att spåra uppsatsens innehåll till just er skola.

Du väljer själv vilka frågor du vill svara på och du kan avbryta intervjun när du vill. Ångrar du din medverkan kommer detta att respekteras och materialet kommer raderas.

Hoppas att ni tycker detta låter intressant, och att ni vill delta i studien. Vi beräknar att genomföra intervjuerna under vecka 12 och 13.

Vi kommer att höra av oss igen per telefon för svar angående er medverkan.

När uppsatsen är klar skickar vi naturligtvis en kopia om så önskas.

Tveka inte att kontakta oss om du har ytterligare frågor,

Lotta Pedersen: lotta.lj@gmail.com tel.nr:
Martina Tunsäter: gibson_oo@hotmail.com
Minna Ericson: annim_@hotmail.com

Handledare:
Manuela Sjöström
PhD student
manuela.sjostrom@socwork.gu.se
+46 31 786 4831

Med vänliga hälsningar
Lotta Pedersen, Martina Tunsäter och Minna Ericson

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Hur länge har du arbetat som skolkurator?
- På den här skolan?
- Vad har du för bakgrund/utbildning?
- Trivs du med ditt arbete?
- Har du någon att diskutera behandling/åtgärder med? I så fall vem/vilka?

Likabehandlingsplanen

- Finns det någon likabehandlingsplan på er skola?
- På vilket sätt har den uppstått och utformats? Av vem/vilka?
- Görs det en regelbunden uppföljning på den? Hur?
- Har alla anställda på skolan kännedom om likabehandlingsplanen?
- Känner eleverna till likabehandlingsplanen och är de med och utformar den?
- Hur och till vem informeras/kommuniceras skolans handlingsplan mot mobbning?

Andra metoder/handlingsplaner

- Finns det även andra metoder/handlingsplaner mot mobbning på er skola?
- Vilka/vilken i så fall?
- Hur fungerar den/de?
- Görs det en regelbunden uppföljning/utvärdering av den/de? Hur?
- Har samtliga anställda på skolan kännedom om handlingsplanen mot mobbning?
- Känner eleverna till handlingsplanen och är de med och utformar den?
- Vem/vilka har huvudansvaret för att likabehandlingsplanen/handlingsplanen följs?

Mobbning

- Hur skulle du definiera mobbning?
- På vilket sätt ingår mobbningsarbete i kuratorsrollen?
- Hur skulle du beskriva din del i ett mobbningsärende?
- Har du som skolkurator fått någon utbildning i mobbningsarbete?
- Upplever du någon svårighet eller dilemma i din roll att arbeta med mobbning?
- Kan du se några problem med mobbningsarbetet i sin helhet?
- Anser du att du som skolkurator har stöd från skolledningen i arbetet mot mobbning?
- Hur tycker du att förekomsten av mobbning ser ut idag? Har den minskat ökat?

Organisation

- Hur ser mobbningsarbetet ut rent organisatorisk d.v.s. hur är det uppbyggt, roller o.s.v.?
- Skulle du vilja ändra på något i den befintliga organisationen?
- Vilka ser du som samverkanspartners på din skola i mobbningsarbetet?
- Har skolan någon dokumentation i arbetsprocessen kring mobbning?
- Hur fungerar den?
- Vem dokumenterar i olika sammanhang?
- Hur dokumenterar du ditt arbete?

Avslutningsfråga

- Har du något som du vill tillägga?